

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **«РОЗВИТОК НАВИЧОК КОМУНІКАЦІЇ ТА ВЗАЄМОДІЇ У
ДІТЕЙ З ЗАЇКАННЯМ»**

Виконала
студентка Kor11-M19z групи
спеціальності: Спеціальна освіта.
Логопедія
Сметанюк Ольга

Керівник:
**Куриця А.І., кандидат психологічних
наук, старший викладач**

Рецензент:
Співак В.І., кандидат психологічних
наук, доцент кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи

2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАВИЧОК КОМУНІКАЦІЇ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ	6
1.1. Аналіз теоретико–методичної літератури з проблеми розвитку навичок комунікації та взаємодії у дітей з заїканням.....	6 7
1.2. Навички комунікації та взаємодії дітей із заїканням.....	10
1.3 Методи розвитку навичок комунікації у дітей із заїканням.....	15
1.4 Казкотерапія як метод розвитку навичок комунікації та взаємодії у дітей з заїканням.....	20
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВИЧОК КОМУНІКАЦІЇ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ.....	20
2.1. Організація і методи дослідження	38
2.2. Аналіз результатів констатуючого дослідження	41
2.3. Психологічні фактори становлення психологічного простору.....	49
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК НАВИЧОК КОМУНІКАЦІЇ ТА ВЗАЄМОДІЇ У ДІТЕЙ З ЗАЇКАННЯМ.....	49
3.1. Зміст формуючого експерименту.....	62
3.2. Аналіз результатів формуючого впливу.....	73
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Проблема заїкання – одна з найбільш складних в теорії і практиці логопедії. З'являючись в дошкільному віці, це порушення мовлення ускладнює вироблення комунікативних навичок, негативно позначається на формуванні особистості. Для заїкання характерним є те, що в одних ситуаціях воно проявляється в більшій мірі, в інших – в меншій, або не проявляється зовсім [11, 45].

Мовлення – це складна функціональна система, компоненти якої змінюються в залежності від цілей і мотивів діяльності, від ситуації, від уміння ставити комунікативні завдання і вибудовувати програму спілкування. Крім того, характер мови залежить від особистісних особливостей мовця, від його нервово–психічного стану. Різноманітні і змінюються прояви заїкання створюють додаткові труднощі в роботі щодо її подолання.

Дані катамнеза показують, що після курсу корекційних занять мова багатьох дітей виявляється недостатньо стабільною. В умовах логопедичного кабінету найчастіше вони спілкуються без заїкання. В інших ситуаціях заїкання поновлюється.

Це пояснюється тим, що при формуванні досвіду зливої і плавної мови не враховуються особливості прояву заїкання в залежності від ситуації, не розроблені прийоми перенесення отриманого досвіду в реальні умови спілкування [8, 25].

Актуальність проблеми розвитку навичок комунікації дітей із заїканням полягає в тому, що одного подолання заїкання як мовленнєвого порушення мовлення мало. Гальмуючи спілкування як процес комунікації, воно тісно вплітається в особистісний розвиток і є не стільки мовленнєвим порушенням, скільки особистісно–психологічним. Мало навчити дитину боротися з нападами судом і вмінню розслаблятися, його треба навчити не боятися спілкуватися з людьми, вступати в контакт і передавати інформацію незалежно від умов і ситуації спілкування [1, 6].

Казка, будучи доступним і захоплюючим засобом для дитини і несучи в собі глибинний сенс, може сприяти розкріпаченню і розвитку мовлення дитини.

Мета дослідження – вивчення розвитку навичок комунікації дітей з заїканням та покращення їх взаємодії.

Для досягнення поставленої мети необхідне рішення наступних завдань:

- вивчити науково–методологічну літературу з проблеми заїкання: сутність, причини виникнення, види, характер прояви, вплив на особистісний розвиток;

- виявити особливості розвитку навичок комунікації у дітей із заїканням;

- провести обстеження дітей з заїканням;

- розробити програму формуючого впливу;

- провести формуючу роботу з розвитку навичок комунікації та взаємодії у дітей з заїканням, проаналізувати ефективність проведеної роботи і порівняти результати з вихідними даними.

Об’єктом дослідження є комунікативна сфера дітей з заїканням.

Предмет – розвиток навичок комунікації та взаємодії дітей з заїканням засобами казкотерапії.

Припущенням є те, що при використанні методів казкотерапії на розвиваючих заняттях, можливий розвиток навичок комунікації та взаємодії дітей, які мають заїкання. Це припущення і є гіпотезою дослідження.

Для проведення дослідження використані наступні методи і прийоми:

- аналіз науково–методичної літератури, спостереження, експеримент, опитування, бесіда, аналіз анамнестичних даних;

- розробка формуючої програми;

- обробка отриманих даних і результатів дослідження;

- зіставлення даних;

- підведення підсумків дослідження.

Теоретико–методологічною базою дослідження є вчення В. М'ясіщева про розвиток особистості через діяльність і спілкування з іншими людьми, М. Буянова і Б. Драпкіна про види заїкання, Т.Д. Зінкевич – Євстигнєєва про роль методів казкотерапії у розвитку особистості дитини.

Теоретична значимість роботи полягає в новому погляді на проблему заїкання не стільки як на порушення мовлення, скільки на порушення особистісного розвитку.

Практична значимість роботи визначена обраними методиками обстеження, розробленою програмою формуючого впливу з розвитку навичок комунікації та взаємодії у дітей із заїканням, якими в подальшому можуть скористатися психологи, логопеди, педагоги при роботі з дітьми з заїканням.

Основні теоретичні положення дослідження відображено у науковій статті «Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку із заїканням» (Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології / за ред. Н.С. Гаврилової. – Вип.13.- Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2020 – С. 164-168)

База дослідження: Путильська ЗОШ І-ІІІ ступенів Путильського району, Чернівецької області та Комунальний заклад «Путильський інклюзивно-ресурсний центр» Путильського району, Чернівецької області.

Структура роботи: робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки виконаної роботи, можна зробити наступні висновки:

Заїкання – одне з найдавніших проблем в історії вивчення розладів мови, найпоширеніше порушення мови, що виявляється в порушенні мовно-рухових актів. Однак, порушуючи комунікативну сторону мови, воно влітається в процес розвитку особистості, її соціалізації, тим самим припиняючи бути просто мовленнєвим порушенням.

Заїкання, як порушення мовлення, тісно пов'язане з комунікативною стороною мовлення. Гальмується процес розвитку навичок комунікації особистості, які спрямовані на побудову правильного мовленнєвого висловлювання.

Заїкання носить ситуативний характер: ступінь складності ситуації пов'язана з можливістю досягнення дитини з заїканням комунікативного завдання.

Корекція заїкання – комплексний процес логопедичного, психолого–педагогічного та (при необхідності) медичного впливу. Особливе місце в цьому займає психотерапевтична робота, спрямована на розвиток соціальних взаємодій.

Одним з методів психотерапевтичної роботи є казкотерапія. Казка містить в собі нехитрий сюжет, зрозумілий дітям, і глибинний сенс, до якого дійти допомагає фахівець. Читаючи, переказуючи, складаючи і розігруючи казки, діти вступають у взаємодії, стикаються з різними життєвими ситуаціями. Саме тому казкотерапія є одним з найбільш раціональних методів корекції та розвитку.

Для проведення роботи необхідно провести повне обстеження дитини з заїканням. Потрібно встановити форму заїкання, ступінь вираженості в різних ситуаціях, рівень розвитку навичок комунікації, ступінь фіксації на дефекті, «перешкоди», що виникають в процесі спілкування.

На основі отриманих в ході дослідження даних будується програма колективної роботи з дітьми з заїканням з розвитку навичок комунікації та взаємодії.

При використанні методів і прийомів казкотерапії на заняттях з розвитку навичок комунікації дітей із заїканням можна досягти позитивних результатів: підвищити рівень розвитку комунікативних умінь та навичок, покращити взаємодію у колективі, тощо.

За результатами дослідження можна сказати, що поставлена нами мета на початку дослідження досягнута, гіпотеза знайшла своє підтвердження: дійсно, при використанні методів казкотерапії можливе досягнення позитивних результатів в достатньо короткі терміни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альохіна Н. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців / Н. В. Альохіна // Наукові записки. Серія: Культура і соціальні комунікації. — 2012. — №3. — С. 23 — 31.
2. Арнаутова Л.В. Корекція заїкання у вітчизняній та зарубіжній практиці / Л.В. Арнаутова // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 9, у 2 т./ за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова.— Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. — Т.1. — С. 5-15
3. Арушанова А. Г. Исследование развития коммуникативной компетенции дошкольника / А. Г. Арушанова // Наука о детстве и современное образование : материалы Международной юбилейной научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения А. В. Запорожца. — М. : Центр "Школьная книга", 2005. — С. 51.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. — К. : Академія, 2004. — 342 с.
5. Белякова Л.И. Заикание: Логопедия — М.: Академия, 2003.
6. Битянова М.Р., Азарова Т.В., Афанасьева Е.И., Васильева Н.Л. Работа психолога в начальной школе. — М.: Издательство «Совершенство», 1998.
7. Богуш А. М. Мовленнєва компетенція дошкільника як лінгводидактична проблема / А. М. Богуш // Розвиток творчих здібностей дітей засобами мовлення : зб. наук. праць. — Київ ; Запоріжжя, 1998. — Вип. 11. — С. 5– 16.
8. Бодалева А. А. Психологическое общение / А. А. Бодалева. — М. : Изд-во "Институт практической психологии" ; Воронеж : Н.П.О, Модек, 1996. — 256 с.
9. Бойков Д.И. Общение детей с проблемами в развитии — СПб.: Издательство КАРО, 2005.

10. Варзацька Л. Особистісно зорієнтована модель мовленнєвого розвитку особистості / Л. Варзацька, О. Янчук // УМЛШ. – 2007. – № 2. – С. 13– 19.
11. Вачков И.А. сказкотерапия. Развитие самосознания через психологическую сказку. – М.: Ось–89, 2001.
12. Вигодская И.Г. Корекція заїкання у молодших школярів / І.Г. Вигодская // За ред. Н.С. Гаврилової. — Кам'янець-Подільський: Друк-Сервіс, 2014. — 76 с.
13. Використання казкотерапії у розвитку зв'язного монологічного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення 3 рівня // <http://bukvar.su/pedagogika/105056-Ispol-zovanie-skazkoterapii-v-razvitii-svyaznoiy-monologicheskoiy-rechi-u-deteiy-s-obshim-nedorazvitiem-rechi-3-urovnya.html>.
14. Виноградова М.А. Формирование навыков речевого общения у заикающихся дошкольников – СПб.: КАРО, 2006.
15. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О.В. Скрипниченко, Л.В. Долонська, З.В. Огороднійчук. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
16. Волкова Н.А. игровая деятельность в устранении заикания у дошкольников. – М.: Академия, 1983.
17. Гаврилова Н. С. Психологічна характеристика дітей з загальним недорозвитком мовлення з порушенням пізнавальної сфери кінетичного типу / Н.С. Гаврилова // Збірник наукових праць Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Сер.: соціально-педагогічна / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Вип. X. – С. 181-185.
18. Гаврилова Н.С. Типи порушень артикуляційної моторики та особливості їх корекції / Н.С. Гаврилова // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічної науки): зб. наук. пр. / за ред. В.М.Синьова, О.В.Гаврилова – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2016. – Вип. VIII. – С. 54-63.
19. Гарднер Р. Психотерапия детских проблем. – СПб.: Речь, 2003.

20. Голдован И. Б. Коммуникативная компетентность с позиции педагогики / И. Б. Голдован // Педагогика. – 2006. – № 2. – С. 43–51.
21. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей / А. Гончаренко // Дошкільне виховання. – 2004. – № 7. – С. 18–19.
22. Гулько Н.І. Гра як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції дошкільників / Гулько Н.І. / Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 7. – К., 2012. – Режим доступу до збірника : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць.
23. Денисенко О.І. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. - Черкаси: ЧОПОПП ЧОР, 2012. - 32 с.
24. Детский практический психолог /под ред. О.А. Шаграевой, С.А. Козловой. – М.: ВЛАДОС, 2001.
25. Дефектология: словарь – справочник /под ред. Пузанова Б.П. – М.: Новая школа, 1996.
26. Зинкевич – Евстигнеева Т.Д. Практикум по сказкотерапии. СПб.: ООО «Речь», 2000.
27. Зинкевич – Евстигнеева Т.Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. – СПб.: ООО «Речь», 1998.
28. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Формы и методы работы со сказками/ Зинкевич-Т.Д. Евстигнеева. – СПб.: Речь, 2006. – С. 240.
29. Інноваційні технології виховання дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. / За ред. О. С. Чернової. – Полтава, 2006. – 112 с.
30. Кіян Л.М. Казкотерапія – технологія розвитку психічного здоров'я і творчості дітей дошкільного віку / Кіян Лариса Михайлівна. – Олександрія: Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №25 Олександрійської міської ради Кіровоградської області, 2013. – 43 с.
31. Калягин В. Если ребенок заикается – СПб.: Питер – Ком, 1998.

32. Колодич О. Б. Сучасні підходи до вивчення мовленнєвої діяльності / О. Б. Колодич // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 4. – С. 17–20.
33. Леонтьєва І.Г. Програма циклу занять з казкотерапії для дітей з особливостями розвитку // Психолог в дитячому саду. - 2006. - №2. - С. 83 - 98.
34. Ленів З.П. Казкотерапія в системі корекції мовлення та гармонізації особистості дошкільників із ТПМ: Наук.-метод. Зб.: Вип. 10 / за ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка. – К.: Наук.світ, 2010.
35. Листопад М.В. Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри-драматизації /Листопад М.В. /Педагогічної науки, збірник наукових праць, Випуск LXXVII.Том 1, 2017. С.98-102.
36. Логопедия /под ред. С.Н.Шаховской, Л.С. Волковой – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2003.
37. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: зміст і методи роботи: розвиток мовлення / І. Луценко // Дошкільне виховання. – 2004. – № 5. – С. 10-12.
38. Мамайчук І.І. Психологическая помощь детям с проблемами в развитии. – СПб.: КАРО, 2001.
39. Мілевська О.П. Логопедична гімнастика: систематизація поняття/ О.П. Мілевська // Наукова дискусія: питання педагогіки та психології: Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції. – Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. – С. 47-52.
40. Мілевська О.П. Сутність поняття „логопедичної гімнастики”: сучасний погляд / О.П. Мілевська // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічної науки): зб. наук. пр. / за ред. В.М.Синьова, О.В.Гаврилова – Кам’янецьПодільський : Медобори-2006, 2016. – Вип. X. – С. 179-187.
41. Михальська С.А. Чинники та критерії комунікативно–мовленнєвого розвитку дошкільника / С.А.Михальська/ Проблеми сучасної психології. 2010. Випуск 9 С.107-118.

42. Музичук О.О. Казка як засіб розвитку особистісних цінностей молодших школярів // Проблеми сучасної психології. – 2012. – №17.
43. Нещерет О. І. Психологія мовленнєвої діяльності : навчально-методичний посібник / О. І. Нещерет. – Ніжин, 2004. – 86 с.
44. Основы логопедической работы с детьми /под ред. Г.В. Чиркиной – М.: АРКТИ, 2002.
45. Основы специальной психологии. /под ред. Л.В. Кузнецовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2002.
46. Парамонова Л.Г. Логопедия для всех – СПб.: Питер принт, 2004.
47. Пеллингер Е.Л., Успенская Л.П. Как помочь дитини з заїканням школьникам – М.: Просвещение, 1995.
48. Погосова Н.М. Погружение в сказку. Сказкотерапевтические программы. – СПб.: Речь, 2000.
49. Полевікова О. Б. Оптимізація процесу соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку до умов ДНЗ засобами гри [Електронний ресурс] / О. Б. Полевікова. – Режим доступу до журн.: http://dgerela.at.ua/publ/metodichka/optimizacija_procesu_socialnoji_adaptaciji_ditej_starshogo_doshkilnogo_viku_do_umov_dnz_zasobami_gri/2-1-0-92
50. Практика сказкотерапии. /под ред. Н.А. Сакович. – СПб.: Речь, 2006.
51. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии /под общей ред. АА. Крылова, С.А. Маничева – СПб.: Питер, 2006.
52. Практическая психодиагностика. Методики и тесты /сост. Райгородская Д.Я. – Самара: Издательский дом «БахРах – М», 2006.
53. Програма «Впевнений старт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: http://www.mon.gov.ua/newstmp/2010/24_11/5/programa.doc
54. Психологический словарь /авторы–сост. В.Н. Копорулина, М.Н. Смирнова, Н.О. Гордеева, Л.м. Балабанова; под общ. ред. Ю.Я. Неймера. – Ростов–на/Д.: Деникс, 2003.

55. Психология Словарь /под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990.
56. Рау Е.Ю. Ситуационный феномен заикания и его преодоление. – СПб.: КАРО, 1994.
57. Ребенок. Раннее выявление отклонений в развитии речи и их преодоление /под ред. Ю.Ф. Гаркуши – Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2001.
58. Русские волшебные сказки. – М.: АСТ, 1994.
59. Скрыпкин И. Примерные конспекты логоритмических занятий с детьми, страдающими заиканием. // Дошкольное воспитание №8, 1996г. – стр.28.
60. Соколов Д.Ю. Сказки и сказкотерапия – М.; Издательство Института психотерапии, 2005.
61. Справочник практического психолога: Психотерапия /сост. С.Л. Соловьева. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2007.
62. Тарасун В.В. Логодидактика. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів /В.В. Тарасун. – К.: Видавництво Національного педагогічного ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 348 с.
63. Фесюкова Л.Б. воспитание сказкой. – М.: АСТ, 2000.
64. Черняева С.А. Психотерапевтические сказки и игры. – СПб.: Речь, 2003.
65. Шалімова Л. Л. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят./ Л. Л. Шалімова// - Х.: Вид – во «Ранок», 2012. – 160 с.
66. Шеремет М.К., Конопляста С.Ю., Мартиненко І.В. – Хрестоматія з логопедії. Історичні аспекти. Дислалія. Дизартрія. Ринологія. – К.: КНТ, 2008. – 380 с.
67. Шорохова О.А. Играем в сказку: Сказкотерапия и занятия по развитию связной речи дошкольников. – М.: ТЦ Сфера, 2008. – 208 с.
68. Шохор–Троцкая (Бурлакова) М.К. Коррекция сложных речевых расстройств – М.: ЭКСМО–Пресс, 2001.

69. Штіль С. Казкотерапія на заняттях із дітьми з особливими потребами : дошкільний вік // Дефектолог. 2009. № 4 (Квітень). С. 24– 39

70. Using the CALMS Model as a Thematic Approach to Fluency Therapy [Electronic resources] / Elise Kaufman // International Stuttering Awareness Day Online Conference. – October 9,2005 – Режим доступу: <http://www.mnsu.edu/comdis/isad8/papers/kaufman8.html>.

71. Lopatynska N.A. Linguistic and communicative competence in university students as a component of future correction teacher / N.A. Lopatynska // Actual problems of the correctional education: Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. – Issue 5.- Kamyanets- Podilsky: Medobory-2006, 2015.- P. 187-197

72. Nina W. Brown (2008) The Therapeutic Use of Fairy Tales with Adults in Group Therapy, Journal of Creativity in Mental Health, 2:4, 87-96, DOI: [10.1300/J456v02n04_08](https://doi.org/10.1300/J456v02n04_08)